

Foto: Arno ten Hoeve.

Ransuilen in de Krimpenerwaard

Lilian Roosenboom*

Het is het vroege voorjaar van 2011. We hebben nog maar kortgeleden een moestuin overgenomen in het buitengebied langs de Hollandse IJssel. De tuin is een woestenij, bedekt met plastic, en het huisje is een bouwval. Maar er staan wel twee stevige sparren van twintig jaar oud, met hun wortels in de veengrond. In de avondschemering snoei ik de leipen een beetje terug en hoor achter me een zacht hoe, hoe, hoe... Elke keer als ik me naar dat geluid omdraai, wordt het stil. Het geluid komt van de sparren, dus ik loop in de steeds donker wordende schemering naar de bomen en tuur omhoog. Een donkere vlek met twee rechtopstaande sprietjes beweegt, lijkt naar beneden te kijken. Het zal toch niet... Nee, wacht... Ja, het is een ransuil! Een fascinatie is geboren.

* Uilenwerkgroep Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard

ransuil

De roest in onze tuin bracht veel in beweging; ik verslond zoveel mogelijk literatuur over de leefwijze van deze soort. Enkele jaren later sloot ik me aan bij de uilenwerkgroep van de actieve Natuur- en Vogelwerkgroep in de Krimpenerwaard (NVWK). In die periode was de aandacht van de werkgroep vooral gericht op het ondersteunen en monitoren van de kerk- en steenuilenpopulatie. Maar de toenmalige werkgroepcoördinator, Jaap Graveland, tevens voorzitter van de NVWK, was al wel begonnen met het inventariseren van ransuilbroedgevallen aan de hand van hun bedelende jongen (Graveland 2014). Hij schreef: 'Ransuilen zijn lastig te tellen: de mannetjes roepen weinig, hun roep is zacht en ze reageren maar matig op het afspelen van de territoriumroep. de jongen roepen juist heel veel.'

Inventariseren broedgevallen

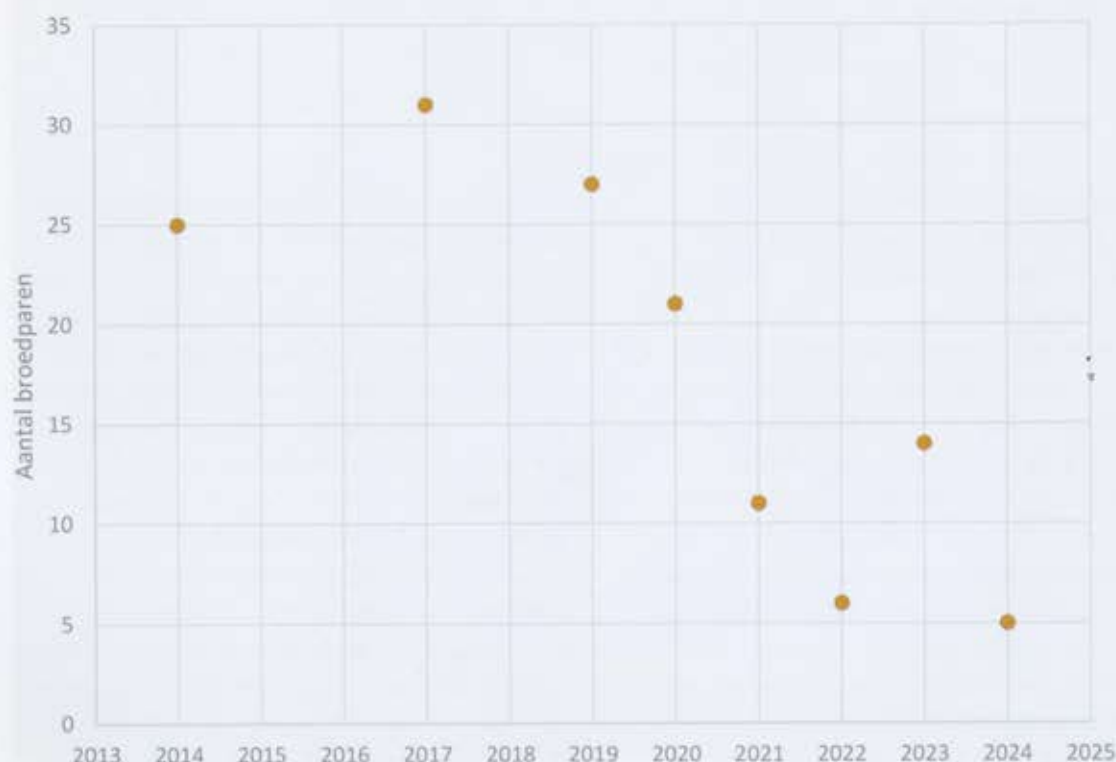
Vanaf 2014 werd deze methode van inventariseren onder leiding van werkgroeplid Robbert Koornwinder voortgezet: het zoeken naar het kenmerkende bedelgeluid dat lijkt op een piepende schommel. Jaarlijks doorkruist de werkgroep in juni en juli onze waard (oppervlakte 16.000 ha), lopend

of per fiets, op zoek naar bedelende jonge ransuilen om de succesvolle broedparen in kaart te brengen. Daartoe is de waard (op basis van praktische overwegingen als openbare toegankelijkheid en beperkte route afstand) opgedeeld in afgebakende deelgebieden. Ook ik ging hieraan meewerken; in het gebied rondom onze tuin was het tenslotte bijna 'altijd prijs'

Deze manier van monitoren heeft weliswaar beperkingen: mislukte broedgevallen worden met deze methode immers gemist. Het maakte echter duidelijk dat ransuilen het niet alleen landelijk (Goffin *et al.* 2012, Wijnandts 2018), maar het ook in onze regio moeilijk hebben. Zo nemen de ransuilen sinds 2014 in ons werkgebied af (figuur 1). Er zijn wel jaarlijkse fluctuaties te zien, maar die hangen nauw samen met de muizenrijke jaren in ons werkgebied 2017, 2019 en 2023.

Ondersteunen ransuilpopulatie

Als werkgroep vonden we het de hoogste tijd om te onderzoeken op welke manier de ransuilpopulatie in onze waard ondersteund kan worden. Voor advies wendden we ons tot

Figuur 1. Aantal broedparen van de ransuil in de Krimpenerwaard. In 2015, 2016 en 2018 heeft geen inventarisatie plaats gevonden.

Logboek: 29 mei 2023. "Vanmiddag bij de mand geweest, er is een stukje uil te zien; er wordt gebroed, het mannetje zit in de nabijheid in de Esdoorn." Foto: Jannie Monhemius.

uilencollega's met uitgebreide kennis van de ransuil, zoals André Eijkenaar (Groningen) en Christien Hermesen (Oisterwijk).

Net als ieder ander dier heeft een ransuil drie basisbehoeften om te kunnen voortbestaan: voedsel, veiligheid en broedgelegenheid. Door een stapeling van factoren neemt de nestgelegenheid af en daarmee ook het aantal broedgevallen. Ransuilen zijn opennestbroeders: ze maken zelf geen nest, maar broeden in oude takkennesten van eksters of kraaien. Dit in tegenstelling tot de bos-, kerk- en steenuil, die in nestholtes (zoals in bomen en nestkasten) broeden. De afgelopen decennia is het aantal roofvogels, zoals de havik en de buizerd, in onze waard toegenomen; de ransuil staat op de uitgebreide prooijlijst van de havik en soms zelfs ook op die van de (kleinere)

buizerd. Hoewel haviken en buizerds dagroofvogels zijn, kunnen ze tot laat in de schemering jagen. Jonge ransuilen -met hun luide bedelroep- vormen daardoor een makkelijk traceerbare prooi (Koning 2002). Haviken en buizerds gebruiken ook oude kraaien- en eksternesten, maar dan als basis om er zelf een nieuw nest op te bouwen. Daarnaast zijn eksters en kraaien prooidieren voor de havik. Hierdoor nemen hun populaties af en daarmee het aantal voor de ransuil beschikbare oude nesten (Koning 2002, Van Manen 2025). Naast deze ontwikkelingen is er ook een weerskundige verandering. Door de toename van steeds heftigere (voorjaars)stormen waaien grote oude takkennesten vaak voor het nieuwe broedseizoen al uit de bomen. Wintergroene nestbomen waaien soms zelfs in hun geheel – met nest en al – om.

Foto: Arno ten Hoeve.

Foto: Arno ten Hoeve.

Logboek: 9 juni 2024. "Gisteravond even gaan kijken en het is nu 'officieel' er zit een ransuil in de mand! Mooi kunnen waarnemen en het mannetje kwam ook nog even buurten. Prachtig om dit te kunnen zien!" Foto: Robbert Koornwinder.

Kunstmatige nestgelegenheid

Onderzoeken, die decennia eerder in Engeland zijn uitgevoerd, laten zien dat het aanbieden van kunstmatige nestgelegenheid positieve resultaten kan opleveren. Onze uilenwerkgroep heeft er daarom voor gekozen om – in navolging van de ransuilwerkgroep Groningen – de basisbehoefte 'broedgelegenheid' gericht te ondersteunen en schreef hiervoor een werkplan.

Begin 2023 konden we, geheel onverwacht, met enkele gratis ter beschikking gestelde tuincentrummanden een snelle start maken. Op drie weloverwogen locaties hingen we zo'n mand als kunstnest op. De keuze voor deze locaties was gebaseerd op criteria als: in eerdere jaren een succesvolle broedlocatie, geschikte bomen voor nest- of roestgelegenheid (bij voorkeur een

naaldboom) en vrije uitvliegmogelijkheid richting een nabij gelegen open veld (als jachtgebied). En boven verwachting, drie weken na het ophangen, werd een van de manden in gebruik genomen door een ransuilenbroedpaar.

Met financiële ondersteuning van de gemeente Krimpenerwaard hebben we ons werkplan verder kunnen uitrollen. Sinds begin 2025 hangen er op acht gekozen locaties, eveneens gebaseerd op bovengenoemde criteria, kunstnesten: broedmanden van wilgentenen, die speciaal voor dit project door een plaatselijke wilgenteenvlechter zijn gemaakt. We volgen de ontwikkelingen in spanning.

En het eerste bezette tuincentrummandje? Het lijkt nog steeds uitstekend aan de wensen van het

Logboek Pia Vriucht: 23 juni 2024. "Een volwassene op de rand van het nest en twee jongen, vrij klein en pluizig nog. Misschien nog een derde, maar dat was niet goed te zien, ze zitten nog onderin de nestholte." Foto, 29 juni 2024; Lilian Roosenboom.

Karakteristieken van de gebruikte broedmand

Broedmand: model Wielewaal. De diameter van de binnenzijde van de mand is 37 cm. Hoogte rand/diepte mand is tussen de 18 en 20 cm. De open naden in het wilgentenen vlechtwerk van de opstaande rand zijn dichtgemaakt met een (flexibel blijvende) tegellijm; hierdoor spoelt het nestmateriaal door regen, minder snel uit. Bij de bodem van de mand wordt dit niet gedaan vanwege de noodzakelijke afwatering. Op de bodem ligt een laag vaste (vijver)turf en deze is afgedekt met een zachtere laag van dennen en lariksnaalden. Wat los toegevoegde en ingevlochten dunne takken geven de mand een meer natuurlijke uitstraling.

Ook hierbij hebben we ons laten adviseren door de werkgroep ransuil Groningen.

Foto: Stéfan vd Heijden.

Logboek: 16 maart 2025. "Na zonsondergang gepost vanuit de auto -om verstoring te voorkomen- bij de broedmand. Beide uilen kwamen twee minuten na elkaar uit dezelfde richting aangevlogen en vlogen ter hoogte van de nestmand de Den in. Na 5 minuten vertrokken ze ook weer na elkaar richting het open veld. De broedmand is opnieuw in beeld, een hoopvol teken..." Foto, 27 juni 2024: Lillian Roosenboom.

WILDE BROEDPAAR

ransuilenbroedpaar te voldoen. Na twee geslaagde broedgevallen wordt er ook nu, de laatste twee weken van maart 2025, alweer druk "proef" gezeten in de mand, na het vallen van de avond.

Maar daarover hopelijk in een volgende editie van Uilen een uitgebreid verslag waarin het opgroeien van de jonge uilen langs een tijdlijn is gezet en ook de rol van de havik tijdens dat opgroeien aan het bod komt.

Dankwoord

De broedmanden worden gemonitord met de drie andere werkgroepleden van onze ransuil(sub) werkgroep: Jannie Monhemius, Pia Vrucht en Robbert Koornwinder. Onze ervaren boomklimmer is Stéfan van der Heijden.

Literatuur

- Goffin B., Vergeer J.-W. & van Els P. 2021. Het mysterie van de ransuil ontrafelen. Uilen 11: 120-133.
- Graveland J. 2024. Piepende schommels. Uilen 5: 46-51.
- Koning F. 2002. Ransuil *Asio otus* pp. 280-281 in SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Atlas van Nederlandse Broedvogels. -Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden 1998-2000: 280.
- Van Manen W. 2025. Heimwee naar de ransuil. Sovon-nieuws 38: 12-13.
- Wijnandts H. 2018. Ransuil *Asio otus*. Pp. 348-349 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

INLEIDING